

ΕΠΕΤΕΙΑΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

«Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1912»

Ιωάννης Δ. Κακουδάκης

Αντιστράτηγος ε. α.

Επίτιμος Α΄ Υπαρχηγός ΓΕΣ

πρώην Διευθυντής της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού του ΓΕΣ
και Πρόεδρος της Ελληνικής Επιτροπής Στρατιωτικής Ιστορίας του ΓΕΕΘΑ

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913 αποτελούν μια κορυφαία περίοδο της εθνικής μας πορείας, σηματοδοτώντας το τέλος μιας μακροαίωνης συμβίωσης των λαών της Βαλκανικής Χερσονήσου και τον διπλασιασμό της Ελλάδας σε έκταση και πληθυσμό. Έλαβαν μέρος τα χριστιανικά κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου, Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία και Μαυροβούνιο εναντίον της Τουρκίας για την απελευθέρωση των υπόδουλων ομοεθνών τους.

Οι βαλκανικές χώρες δεν είχαν εκπονήσει κοινό σχέδιο επιχειρήσεων, ίσως, λόγω της αντίθεσης των βλέψεων και των επιδιώξεών τους. Απλώς, υπήρχε κοινός παρονομαστής, γιατί ενεργούσαν ταυτόχρονα και από διαφορετικές περιοχές εναντίον κοινού εχθρού. Έτσι, οι Βούλγαροι επιτέθηκαν προς Ανατ. Θράκη, οι Σέρβοι προς Σκόπια – Μοναστήρι, υποβοηθούμενοι από τους Μαυροβούνιους, και οι Έλληνες προς Μακεδονία (Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι) και Ήπειρο. Έτσι, άρχισε Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος 5 Οκτ. 1912 και έληξε με τη Συνθήκη του Λονδίνου, 17 Μαΐου 1913 και με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης 26 Οκτωβρίου 1912.

Οι δυνάμεις του Στρατού Ήρας είχαν προσανατολιστεί προς Θεσσαλία και Ήπειρο και είχαν οργανωθεί αντίστοιχα ο Στρατός Θεσσαλίας, δύναμης 100.000 ανδρών, με Αρχιστράτηγο τον τότε Διάδοχο Κωνσταντίνο και ο Στρατός Ηπείρου, δύναμης 10.500 ανδρών, με Διοικητή τον Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη.

Ο Στρατός της Θεσσαλίας τις πρωινές ώρες της 5ης Οκτωβρίου 1912 πέρασε την οροθετική γραμμή και με θυελλώδη προέλαση, απελευθέρωσε την Ελασσόνα και τη Δεσκάτη και έφθασε στα Στενά του Σαρανταπόρου, όπου δόθηκε η ομώνυμη νικηφόρα μεγάλη μάχη, που χαλύβδωσε το ηθικό του στρατού και άνοιξε τις πύλες για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Ο Ελληνικός Στρατός συνέχισε την προέλασή του και στις 10 Οκτωβρίου απελευθέρωσε τα Σέρβια και στις 11 την Κοζάνη. Μετά από τις επιτυχίες αυτές η Στρατιά Θεσσαλίας με επικεφαλής τον Αρχιστράτηγο Διάδοχο Κων/νο βρέθηκε ενώπιον ενός εξαιρετικά σοβαρού πολιτικοστρατιωτικού προβλήματος, αν η Στρατιά θα έπρεπε να προελάσει προς Βορρά, δηλαδή προς το Μοναστήρι ή να στραφεί προς Ανατολάς προς τη Θεσσαλονίκη.

Οι καθαρά στρατιωτικοί λόγοι επέβαλαν η κατεύθυνση να εξαρτηθεί από τις κινήσεις του κύριου όγκου του υποχωρούντα εχθρού. Ο Αρχιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντίνος σκεπτόμενος με καθαρά στρατιωτικό πνεύμα σχεδίαζε να συνεχίσει τις επιχειρήσεις προς Φλώρινα - Μοναστήρι. «...Εγώ,» (Διάδοχος) έλεγε το τηλεγράφημα, «έχω καθήκον να στραφώ προς το Μοναστήριον, εκτός αν το απαγορεύσετε». Και του απάντησε (Βενιζέλος): «Σου το απαγορεύω». (Βουλή των Ελλήνων, Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίαση 20ή, 12 Αυγούστου 1917, σελ. 252). Όμως, οι καθαρά πολιτικοί λόγοι επέβαλαν τη στροφή της Στρατιάς προς τη Θεσσαλονίκη για να μην προλάβουν να την καταλάβουν οι Βούλγαροι με τις δυνάμεις που είχαν προσανατολίσει προς την κατεύθυνση αυτή. Έτσι, ο Βενιζέλος ως Πρωθυπουργός και Υπουργός των Στρατιωτικών, έστειλε στις 12 Οκτωβρίου στον Αρχιστράτηγο Διάδοχο Κωνσταντίνο το ακόλουθο τηλεγράφημα: «*Αρχηγόν Στρατού Θεσσαλίας, Αρ. 80099. Αναμένω να*

μοι γνωρίσητε την περαιτέρω διεύθυνσιν ην θα ακολουθήση η προέλασις του Στρατού Θεσσαλίας. Παρακαλώ μόνον να έχητε υπ' όψιν ότι σπουδαίοι πολιτικοί λόγοι επιβάλλουσιν να ευρεθώμεν μίαν ώραν ταχύτερον εις Θεσσαλονίκην. Αθήναι 12-Χ-1912 ώρα 10.20 μ.μ. Βενιζέλος».

Επίσης, την ίδια μέρα, ο Υπουργός των Εξωτερικών Λάμπρος Κορομηλάς έστειλε προς τον Αρχιστράτηγο παρόμοιο τηλεγράφημα: «... Φρονώ ότι πρέπει κατά δυνατόν εντεινώμεν ημετέρας ενεργείας ώστε καταληφθεί όσον τάχιστα Θεσσαλονίκη, ίνα μη ημέτερα αποτελέσματα έλθωσιν πολύ ύστερον των στρατών των συμμάχων. Αθήναι 12-Χ-1912 ώρα 3.25 μ.μ. Κορομηλάς». Όταν όμως το Γενικό Στρατηγείο ενημερώθηκε πλήρως με νωπές πληροφορίες για την υποχώρηση του Οθωμανικού Στρατού προς Ανατολάς, εξέδωσε διαταγή στις 2100 ώρα της 13ης Οκτωβρίου για τη στροφή και προέλαση της Στρατιάς προς Θεσσαλονίκη την επομένη 14 Οκτωβρίου 1912.

Η μάχη που δόθηκε στη συνέχεια ήταν στις 16 Οκτ. όπου ο ΕΣ απελευθέρωσε Βέροια και Κατερίνη και των Γιαννιτσών, 19 και 20 Οκτωβρίου 1912, κυρίως, μέσα στην πόλη, και η νικηφόρα έκβασή της, άνοιξε στην κυριολεξία τον δρόμο προς τη Θεσσαλονίκη. Ευτυχώς, που η καθυστέρηση της προέλασης της Στρατιάς προς Θεσσαλονίκη δεν είχε τραγικές συνέπειες, δηλαδή να προλάβουν την κατάληψή της οι Βούλγαροι.

Από τις 24 Οκτωβρίου, ο Ελληνικός Στρατός προελαύνει προς Θεσσαλονίκη. Το Γενικό Στρατηγείο που βρίσκεται στην έπαυλη Τοψίν (τότε, αγρόκτημα και έπαυλη οικογένειας Μοδιάνο), στο χωριό Γέφυρα Γιαννιτσών, όπου σήμερα στεγάζεται και λειτουργεί το **Στρατιωτικό Μουσείο Βαλκανικών Πολέμων**, δέχεται αντιπροσωπεία αποτελούμενη από τον Στρατηγό Σεφίκ Πασά και τους Προξένους των Μεγάλων Δυνάμεων για διαπραγματεύσεις και την παράδοση της Θεσσαλονίκης κάτω από ορισμένους όρους, οι οποίοι απορρίπτονται. Όμως, ο Αρχιστράτηγος του οθωμανικού στρατού Χασάν Ταχσίν Πασάς, αντιλαμβανόμενος την ασφυκτική πίεση του Ελληνικού Στρατού στα Δυτικά Προάστεια της Θεσσαλονίκης και το μάταιο του αγώνα, αποδέχεται τελικά τους ελληνικούς όρους και ενημερώνει σχετικά το Γενικό Στρατηγείο.

Στις 26 Οκτωβρίου 1912 στις 1900 ώρα, ο Αρχιστράτηγος Κωνσταντίνος έστειλε τον Συνταγματάρχη (ΜΧ) Βίκτορα Δούσμανη, τον Λοχαγό (ΜΧ) Ιωάννη Μεταξά και τον πολιτικό σύμβουλο τού Γενικού Στρατηγείου Ίωνα Δραγούμη στο Στρατηγείο του Χασάν Ταχσίν Πασά, όπου και συνυπέγραψαν το σχετικό Πρωτόκολλο της παράδοσης της Θεσσαλονίκης, αποτελούμενο από 10 άρθρα στη γαλλική γλώσσα, **στις 0130 της 27 Οκτωβρίου 1912**. Ωστόσο, ως ημερομηνία του Πρωτοκόλλου συμφωνήθηκε και τέθηκε η 26 Οκτωβρίου για λόγους θρησκευτικούς και νομικούς, καθόσον ήδη είχαν εισέλθει τμήματα του Ελληνικού Στρατού και είχε σταλεί σχετική επιστολή προς τον Αρχιστράτηγο των Βουλγάρων, ότι ο ελληνικός στρατός είχε εισέλθει στη Θεσσαλονίκη (η VII Μεραρχία και το Απόσπασμα Ευζώνων Κωνσταντοπούλου). Συνολικά, παραδόθηκαν περίπου 1.000 αξιωματικοί και 25.000 οπλίτες, ενώ άφθονο πολεμικό υλικό περιήλθε στον Ελληνικό Στρατό, ο οποίος εισήλθε στη Θεσσαλονίκη τις μεσημβρινές ώρες της 28ης Οκτωβρίου με επικεφαλής τον Διάδοχο Αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο, γενόμενος ενθουσιωδώς δεκτός από τον λαό με ελληνικές σημαίες. Στις 1030 της 29^{ης} Οκτωβρίου έφτασε σιδηροδρομικώς στη Θεσσαλονίκη και ο Βασιλιάς Γεώργιος, όπου έγινε έπαρση της Σημαίας στον Λευκό Πύργο με 21 χαιρετιστήριες βολές, αποδίδοντας τιμές η I Μεραρχία μέσα σε πανηγυρική ατμόσφαιρα παρουσία των αρχών, με πλήθη λαού, ζητωκραυγές, ενθουσιασμό και χειροκροτήματα!

Στην πόλη παρέμειναν τρεις ελληνικές μεραρχίες, και ένα σύνταγμα ιππικού και άλλες δυνάμεις και η υπόλοιπη Ελληνική Στρατιά στράφηκε προς τη Δυτική Μακεδονία. Στις 7 Νοεμβρίου απελευθέρωσε τη Φλώρινα, στις 7 Δεκεμβρίου την Κορυτσά, χωρίς να προλάβει δυστυχώς να απελευθερώσει το Μοναστήρι, που το είχαν ήδη καταλάβει οι Σέρβοι (6 Νοεμβρίου 1912).

Ύστερα από αλληπάλληλες διαβουλεύσεις και παρακλήσεις του Βούλγαρου Στρατηγού Θεοδωρόφ δόθηκε η έγκριση στις 29 Οκτωβρίου να εισέλθουν στη Θεσσαλονίκη 2 βουλγαρικά τάγματα (τελικά ήταν σύνταγμα και), ως «φιλοξενούμενοι» του Ελληνικού Κράτους και παρήλασαν επίσης ενώπιον του Βασιλιά. Βέβαια, δεν έλειψαν τα προβλήματα και τα επεισόδια με τους Έλληνες, τα οποία τελικά λύθηκαν με τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο και την αιχμαλωσία τους. Μάλιστα, ο Χασάν Ταχσίν Πασάς στον Βούλγαρο αξιωματικό, που τον είχε επισκεφτεί, για την παράδοση της πόλης στον Βουλγαρικό Στρατό, έδωσε την απάντηση, σύμφωνα με τα απομνημονεύματά του: **«μία Θεσσαλονίκη είχα και αυτήν παρέδωσα στον Ελληνικό Στρατό»** και συνεχίζει: **«...ο αγών έληξε ούτως αδόξως και συντριπτικώς δι' ημάς και θριαμβευτικώς δια το αντίπαλον. Η Θεσσαλονίκη εχάθη μεν αλλά και εσώθη!»**

Αξίζει να επισημάνω ότι ο Ελληνικός Στόλος κυριάρχησε απόλυτα στο Αιγαίο και απέκλεισε τις θαλάσσιες συγκοινωνίες των Τούρκων και τη μεταφορά των δυνάμεων, πλέον των 340.000 ανδρών, στο Θέατρο επιχειρήσεων καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Ο Τουρκικός Στόλος επιχείρησε δύο φορές να βγει από τα Στενά του Ελλησπόντου στο Αιγαίο, αλλά τον καταναυμάχησε ο Ελληνικός Στόλος στη Ναυμαχία της Έλλης (3 Δεκ. 1912) και στη Ναυμαχία της Λήμνου (5 Ιαν. 1913) και έκτοτε δεν τόλμησε έξοδο προς το Αιγαίο. Θρυλικό, έμεινε το κατόρθωμα του Τορπιλοβόλου «11» με κυβερνήτη τον Υδραίο Υποπλοίαρχο Ν. Βότση, όπου την Ν17/18 Οκτωβρίου μπήκε στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και βύθισε το θωρηκτό «Φετίχ-Μπουλέντ», που ήταν αγκυροβολημένο. Η Ελληνική Αεροπορία τότε με 4 αεροπλάνα ήταν ενταγμένη στο Στρατό και στο Ναυτικό και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της κατά την περίοδο των επιχειρήσεων εκτέλεσε ριψοκίνδυνες πολεμικές αποστολές, αναγνωρίσεων, ρίψεως χειροβομβίδων και τροφίμων.

Ο Πρωθυπουργός και Υπουργός Στρατιωτικών Ελευθέριος Βενιζέλος, για την είσοδο του Ελληνικού Στρατού στη Θεσσαλονίκη, έστειλε το εξής τηλεγράφημα:

«Αρχηγόν Στρατού Θεσσαλονίκην. Βεβαιούμενος ...την είσοδον του ημετέρου στρατού εις την πρωτεύουσαν της Μακεδονίας, σπεύδω να διαβιβάσω υμίν και τω γενναίω στρατώ τα θερμά συγχαρητήρια της Κυβερνήσεως. Αθήναι 28-X-12 Μεσονύκτιον. Βενιζέλος».

Έτσι, η Θεσσαλονίκη, μετά από 482 χρόνια σκλαβιάς (1912-1430=482), απελευθερώθηκε ανήμερα της γιορτής του προστάτη της Αγίου Δημητρίου και παραμένει τεθηλυία (ακμάζουσα) πρωτεύουσα της Μακεδονίας.